

Pomen timskega dela pri obravnavi ogroženosti otrok

Sem višja svetovalka na področju varstva otrok in družine na Centru za socialno delo Celje, enota Laško. V prispevku želim opisati pomen timskega dela in s kratko predstavitevijo primera prikazati, kdaj je vloga tima najpomembnejša.

Zakonska podlaga, ki nam omogoča sodelovanje pri obravnavi ogroženosti otrok, je opredeljena v Družinskem zakoniku (2022), Zakonu o preprečevanju nasilja v družini (2008), Pravilniku o sodelovanju organov ter o delovanju centrov za socialno delo, multidisciplinarnih timov in regijskih služb pri obravnavi nasilja v družini (2009) in Dogovoru v zvezi z opravljanjem nalog za zaščito otrok (2013), ki izhaja iz Zakona o preprečevanja nasilja v družini (2008), Konvencije o otrokovih pravicah (1989) in Zakona o socialnem varstvu (2007).

Poglavitno vodilo pri vseh vodenih postopkih je varstvo največje koristi otroka. Kot trdi Čižman (2019, str. 62), daje neopredeljenost pojma »načelo največje koristi otroka« strokovnjakinjam in strokovnjakom diskrecijsko pravico do odločanja, kaj je otrokova največja korist. Načelo usmerja k individualiziranemu pristopu k vsakemu posameznemu otroku in prepoznavanju njegovih konkretnih potreb in iskanju najboljših rešitev za njihovo zadovoljitev.

Pri upoštevanju načela največje koristi otroka pa je pomembno tudi zavedanje, da se pri vodenih postopkih srečujemo z družinami s številnimi izzivi. Te doživljajo številne notranje in zunanje stresorje, pogosto povezane s težavnimi življenjskimi razmerami, ki povzročajo preobremenitve in destabilizacijo družine. Družinam je pogosto skupno to, da se srečujejo z revščino in nimajo zadovoljenih osnovnih potreb, saj se nenehno spoprijemajo z različnimi izzivi (npr. finančne težave, stanovanjska stiska, težave z zasvojenostjo, zdravstvene težave).

Kompleksni problemi, s katerimi se družine spopadajo, so pogosto razlog za šibko socialno mrežo družine, za slabe medsebojne odnose v družini in preobremenjenost družinskih članov (Čačinovič Vogrinčič in Mešl, 2019, str. 130). Zaradi kompleksnosti izzivov, s katerimi se družine srečujejo, je timski pristop pri obravnavi družine in zagotavljanju podpore zelo pomemben in učinkovit.

Timsko delo

Lipičnik in Možina (1993) sta tim opredelila kot skupino ljudi, ki jih povezuje skupni namen in si prizadevajo za uresničitev natančno določenega cilja. Trdita, da je delo v timu smiselno, kadar delovne naloge presegajo zmožnosti samo ene stroke ali posameznika, zlasti pa je pomembno, kadar ni jasno definirano, kako problem rešiti. V takem primeru so koristna različna mnenja, saj je mogoče z usklajevanjem najti najboljšo rešitev.

Kako se teorija o timskem delu prenaša v specifični kontekst socialnega dela, sta odlično opisala Mesec in Stritih (2015, str. 296):

Timsko delo, kakor ga je razvilo socialno delo, temelji na enakopravnem sodelovanju vseh članov, na razvoju tima, na fleksibilni delitvi dela in na prednosti, ki jo imajo zanj naloge pred vlogami. V interdisciplinarnih timih je delo socialnih delavcev in socialnih delavk zelo pomembno zaradi interdisciplinarne usmerjenosti socialnega dela, zlasti pa zaradi zmožnosti povezovanja strokovnega jezika z vsakdanjim jezikom. Socialne delavke in socialni delavci delujejo pogosto kot prevajalci med kontekstom strokovne obravnave in vsakdanjim kontekstom uporabnika. Tudi ko niso vodje, pogosto zaradi svojih značilnosti v timu delujejo usklajevalno.

Cilji multidisciplinarnega tima, v katerega so vabljene službe, ki sodelujejo pri obravnavi primera, so izmenjava informacij, oblikovanje načrta pomoči otroku in družini ter razdelitev nalog znotraj navedenega načrta. Da bi službe zagotovile ustrezno zaščito otrok, delujejo medinstitucionalno. Leskošek, Kodele in Mešl (2019, str. 239–240) slovenski model takšnega delovanja opredelijo kot koordinirano timsko delo za zaščito žrtve nasilja. Pri tem ena od organizacij prevzame vlogo koordinatorke, druge pa sodelujejo v timu, da bi zagotovile usklajeno delovanje v isti zadevi.

Največji oviri medinstitucionalnega sodelovanja sta geografska razpršenost služb (npr. svetovalna centra sta v Ljubljani in Mariboru) in pomanjkanje nevladnih organizacij na nekaterih geografskih območjih. Poleg tega so nekatere službe neodzivne, včasih pa je opazno tudi slabo poznavanje pristojnosti in nalog drugih institucij, posledica tega pa so nestvarna pričakovanja (Leskošek, Kodele in Mešl, 2019, str. 254–255).

Za razumevanje situacije in otrokovih potreb je pomembno, da je otrok udeležen v postopku zaščite. Leskošek, Kodele in Mešl (2019, str. 240–241) menijo, da udeležba ne pomeni nujno otrokove neposredne navzočnosti, zagotavlja pa, da strokovne delavke in delavci slišijo, kaj čuti, česa se boji, kaj si želi, kakšna pričakovanja ima, kako razume situacijo. Zagotoviti, da je otrokov glas slišan in upoštevan, pa je zahtevna naloga, ki jo moramo znati opraviti in se je naučiti (Čačinovič Vogrinčič in Mešl, 2019, str. 103).

Ocena ogroženosti

Na centrih za socialno delo je razvita metoda ocenjevanja ogroženosti otroka, ki je podlaga za oblikovanje načrta pomoči otroku in družini. Centri za

socialno delo ugotavljamo ogroženost na podlagi t. i. ocene ogroženosti, pri kateri ocenjujemo dejavnike tveganja (ki vplivajo na nastanek oškodovanosti otroka) in varovalne dejavnike (ki varujejo pred nastankom oškodovanosti oz. jo zmanjšujejo). Stopnja ogroženosti je lahko nizka, srednja, visoka in zelo visoka.

Družinski zakonik (2022) ugotovitev, da je otrok ogrožen, opredeljuje kot pogoj za izrek ukrepov za varstvo koristi otroka (Mikec, 2019). Pri ocenjevanju ogroženosti je treba preučiti dejavnike tveganja in varovalne dejavnike celostno in na podlagi tega presoditi, kakšna je sklepna ocena. Leskošek, Kodela in Mešl (2019, str. 172) trdijo, da se pri timski obravnavi

porazdeli odgovornost odločanja o takojšnji zaščiti otroka z ene osebe, ki je prijavo prejela, na tim sodelavk in sodelavcev, ki zagotovijo, da je premislek o ravnanju poglobljen in celovit, ter ni le ocena ene osebe.

Iz 157. člena Družinskega zakonika (2022) izhaja, da je otrok ogrožen, če je utrpel ali je zelo verjetno, da bo utrpel škodo, in je ta škoda oziroma verjetnost, da bo škoda nastala, posledica storitve ali opustitve staršev ali posledica otrokovih psihosocialnih težav, ki se kažejo kot vedenjske, čustvene, učne ali druge težave v njegovem odraščanju. Družinski zakonik določa ukrepe: začasne odredbe, nujni odvzem otroka in ukrepi trajnejšega značaja. Pri predlogu za izrek ukrepa se v skladu s 156. členom Družinskega zakonika predpostavlja načelo najmilejšega ukrepa, se pravi, da se izreče ukrep, s katerim se starše čim manj omeji pri izvajanju starševske skrbi, če je z njim mogoče dovolj zavarovati koristi otroka. Ukrepi trajnejšega značaja pa so: omejitev starševske skrbi, nadzor nad izvajanjem starševske skrbi, odločitve o zdravniškem pregledu ali zdravljenju, omejitev ali odvzem pravice do stikov, odvzem otroka staršem, namestitvev otroka v zavod, odvzem starševske skrbi.

Predstavitev primera

Center za socialno delo lahko prejme prvo informacijo o družini od institucij, ki so v stiku z družino, npr. od policije, šole, vrtca, zdravstvene službe, posameznika (v obliki izjave) ali v obliki anonimne prijave. Takrat strokovni delavec oz. strokovna delavka preveri preteklo obravnavo družine in opravi hitro oceno ogroženosti, v primeru kompleksne zadeve pa k temu povabi sodelavke in sodelavce v okviru internega strokovnega tima. V oceni ogroženosti je treba opredeliti varovalne dejavnike in dejavnike tveganja ter podati končno oceno s sklepi. Po presoji strokovnega delavca oz. strokovne delavke lahko v okviru obravnave družine povabimo k sodelovanju tudi druge institucije (meddisciplinarni tim v okviru nalog za preprečevanje nasilja v družini, razširjeni strokovni tim v okviru drugih nalog) in znova naredimo oceno ogroženosti. Na podlagi sprejetih sklepov določimo nadaljnje naloge in večkrat tudi izdamo sklep, da se na pristojno sodišče poda predlog za izrek ukrepa za varstvo koristi otroka.

Predstaviti želim primer konkretne obravnave ogroženosti otrok na Centru za socialno delo Laško. Naš center za socialno delo (v nadaljevanju: center) je prvo informacijo o družini prejel ob njeni preselitvi v kraj, za katerega smo pristojni. Zaradi pogostih selitev družine je bilo pomembno sodelovanje z vsemi drugimi centri iz krajev, kjer je družina živelja prej. Na podlagi 16. člena Družinskega zakonika smo pridobili poročila o pretekli obravnavi družine. Za otroke, ki so bili takrat v oskrbi matere, so bili izrečeni ukrepi še po Zakonu o zakonski zvezi in družinskih razmerjih (2004). Med spremljanjem otrok smo pridobili informacijo, da je mati noseča.

Center se je aktivno vključil v spremljanje družine in deloval timsko, se pravi, da je v tim vključil strokovno delavko na področju spremljanja rejniške dejavnosti (za starejše otroke), strokovno delavko na področju ukrepov za varstvo koristi otroka in strokovno delavko na področju varstva otrokovih koristi v sodnih postopkih (saj sta starša podala predlog za ureditev ključnih vprašanj za mladoletnega otroka ob razpadu zunajzakonske skupnosti). Tako je bilo vzpostavljeno sodelovanje med centri in tudi znotraj centra in smo tako družino spremljali celostno in ji zagotavljali ustrezno podporo.

Staršema je bila ponujena vključitev v socialnovarstveno storitev z namenom krepitev partnerskega in starševskega odnosa in pomoči pri reševanju finančne stiske družine. Na centru smo za družino pripravili mnenje o socialnih razmerah družine za dodelitev neprofitnega stanovanja v najem. Tako je družina pridobila večje stanovanje, prav tako pa tudi mnenje o ogroženosti otroka zaradi socialnega položaja družine za sprejem otroka v vrtec. Ves čas sodelovanja z družino sta aktivno z družino delali vsaj dve strokovni delavki, med vodenim postopkom pa je bilo narejenih več ocen ogroženosti. Po sprejemu odločitve, da bosta starša partnersko zvezo končala, smo podali mnenje, da predlog enega in drugega starša glede ureditve varstva in vzgoje, stikov in preživnine ni v korist mladoletnega otroka. Predlagali smo ukrep omejitve starševske skrbi in nadzora nad izvajanjem te skrbi. Predlagali smo tudi, da se starša vključita v oblike podpore in pomoči (tako na centru za socialno delo kot na zunanjih institucijah, ki starša in otroka spremljajo), otrok pa se vključi v vrtec in redno opravlja potrebne zdravniške preglede.

Med spremljanjem je bil očetu izrečen ukrep prepovedi približevanja, zato smo začeli izvajati naloge za preprečevanje nasilja v družini. Sklican je bil multidisciplinarni tim, v katerega smo povabili predstavnika policije in zdravstvene službe (pediatrinja). Zaradi reševanja stanovanjske problematike očeta (po izrečenem ukrepu) se je v obravnavo vključila še četrta strokovna delavka, ki se je individualno srečevala z očetom.

Center je sklical razširjen timski sestanek (policija, zdravstvo, vrtec, center), da smo naredili oceno ogroženosti in sprejeli sklep o podaji predloga za izrek ukrepa trajnejšega značaja – odvzem otroka. To odločitev smo sprejeli na podlagi spremljanja družine ter dejavnikov tveganja in varovalnih dejavnikov. Odločitev za najstrožji ukrep je podkrepilo tudi izvedensko mnenje, ki smo ga pridobili med prejšnjimi postopki (za starejše otroke).

Po pripravljenem in vložnem predlogu na pristojno sodišče je center prejel informacije, ki so bile predstavljene na kriznem timu in na podlagi katerih je tim presodil, da je izrek začasne odredbe v korist otrok. Sodišče predloga ni upoštevalo, center pa je na podlagi novih informacij, povezanih s spremenjenimi okoliščinami v družini, znova naredil oceno ogroženosti in ocenil, da gre za tako visoko stopnjo ogroženosti, da obstaja potreba po nujnem odvzemu. Center je tako izvedel nujni odvzem otroka in o tem obvestil pristojno sodišče. Sodišče je predlog o nujnem odvzemu podprlo in izdalo začasno odredbo, pozneje, med postopkom, po pridobitvi izvedenskega mnenja, pa izreklo staršema ukrep odvzema otroka.

Center je že med spremljanjem družine vzpostavil delovni odnos z obema staršema in ga ohranil tudi po izrečenem ukrepu. Tako starša sodelujeta s centrom v okviru srečanj individualne projektne skupine in stike z mladoletnim otrokom redno izvajata. Oba še vedno doživljata številne izzive, ampak pri reševanju teh zdaj sodelujeta z drugimi centri, saj sta se v tem času večkrat preselila. Kljub temu se še vedno večkrat obrneta na naš center. To si razlagam tako, da smo kljub velikemu posegu v njuno družinsko življenje z njima ohranili dober delovni odnos in sodelovanje.

Izzivi, s katerimi se srečujemo

Ko takšno kompleksno zadevo rešuje manjša enota centra, pomeni, da se v družino vključujejo skoraj vse strokovne delavke in delavci centra (tudi strokovne delavke in delavci s področja ZUPJS, kjer starša uveljavljata pravice). To zahteva dobro organizacijo in čas, da se strokovni tim sestane in naredi oceno ogroženosti in potem tudi uresničuje dogovorjene sklepe. Naloge se prepletajo, saj strokovne delavke oz. delavci pokrivajo več področij, npr. ukrepe za varstvo koristi otroka in nasilje v družini, zavodske namestitve in pomoč pri varstvu otrokove koristi v sodnih postopkih. Z vidika celostne obravnave družine in pretoka pomembnih informacije pa je majhnost našega centra tudi naša prednost.

Takšna prepletenost nalog veča obremenjenost posameznih strokovnih delavk oz. delavcev. Problem ne bi bil tako velik, če bi bilo na centrih več zaposlenih in bi bili kadrovsko okrepljeni (tudi z različnimi strokovnimi profili). To pomeni, da je tudi organizacija znotraj centra pomembna za vzpostavljanje in izvajanje timskega dela. Ko govorim o družinah s številnimi izzivi, bi lahko strokovna delavka oz. delavec celostno podporo družini zagotavljal tako, da bi se vsak teden ali na 14 dni srečeval z družino, jo večkrat obiskal na domu in preverjal uresničevanje zelenih izidov. Z dodatnimi zaposlitvami bi pridobili dragocen čas za soustvarjanje zelenih izidov skupaj s posamezniki in družinami ter omogočili vrnitev stroke socialnega dela k ljudem. Zaradi prevelikega obsega dela, velike količine dodeljenih zadev in kadrovske podhranjenosti pa to ni mogoče. Zato so sistemske spremembe na tem področju nujne, če se želi socialno delo usmeriti v preventivo in krepitev družin.

Glede na kompleksnost izzivov, s katerimi se družine srečujejo, glede na hitre družbene spremembe in številne družbene izzive, ki smo jim priče v zadnjem obdobju, sta ključni tudi stalno izobraževanje in izpopolnjevanje zaposlenih, saj se le tako stroka in praksa lahko prilagodita spremembam, ki zaznamujejo posameznike in družine. Zato menim, da je treba za izobraževanje zagotoviti čas in sredstva.

Poleg vsega opisanega mislim, da sta pomembna tudi ozračje v timu in njegova povezanost. V timu, v katerem je čutiti medsebojno spoštovanje, je sprejemanje težavnih odločitev lažje. Gre namreč za celostni pregled zadeve, pri katerem sodeluje več posameznikov in strok, ki preverjajo navedbe drug drugega in predstavijo pogled dejavnikov tveganja in varovalnih dejavnikov z vidika koristi otroka.

Klavdija Gorjup

Viri

- Čačinovič Vogrinčič, G., & Mešl, N. (2019). *Socialno delo z družino: soustvarjanje zelenih izidov in družine razvidnosti*. Ljubljana: Fakulteta za socialno delo.
- Čizman, G. (2019). Določanje koristi otroka v postopkih zaščite na centru za socialno delo. V V. Leskošek, T. Kodele, & N. Mešl (ur.), *Zaščita otrok pred nasiljem in zanemarjanjem v Sloveniji* (str. 60–82). Ljubljana: Univerza v Ljubljani, Fakulteta za socialno delo.
- Dogovor v zvezi z opravljanjem nalog za zaščito otrok (2013). Dosegljivo 29. 11. 2023 s https://www.gov.si/assets/ministrstva/MIZS/SRI/Konvencija_o_otrokovih_pravicah.pdf
- Družinski zakonik (2022). *Ur. l. RS*, št. 15/17, 21/18 – ZNOrg, 22/19, 67/19 – ZMatR-C, 200/20 – ZOOMTVI, 94/22 – odl. US, 94/22 – odl. US in 5/23.
- Konvencija o otrokovih pravicah (1989). Dosegljivo 29. 11. 2023 s https://www.gov.si/assets/ministrstva/MIZS/SRI/Konvencija_o_otrokovih_pravicah.pdf
- Leskošek, V., Kodele, T., & Mešl, N. (2019). *Zaščita otrok pred nasiljem in zanemarjanjem v Sloveniji*. Ljubljana: Fakulteta za socialno delo.
- Lipičnik, B., & Možina, S. (1993). *Psihologija v podjetjih*. Ljubljana: Državna založba Slovenije.
- Mesec, B., & Stritih, B. (2015). Razumevanje timskega dela v socialnem varstvu. *Socialno delo*, 54(5), 295–305. Pridobljeno 28. 11. 2023 s https://www.revija-socialnodelo.si/mma/Razumevanje_URN_NBN_SI_DOC-YUXVN8R9.pdf/2019011711444294
- Mikec, S. (2019). Kateri otrok je ogrožen otrok. *Odvetnik*, 2, 67–72.
- Pravilnik o sodelovanju organov ter o delovanju centrov za socialno delo, multidisciplinarnih timov in regijskih služb pri obravnavi nasilja v družini (2009). *Ur. l. RS*, št. 31/09 in 42/17.
- Zakon o preprečevanju nasilja v družini (2008). *Ur. l. RS*, št. 16/08, 68/16, 54/17 – ZSV-H in 196/21 – ZDOsk)
- Zakon o socialnem varstvu (2007). *Ur. l. RS*, št. 3/07 – uradno prečiščeno besedilo, 23/07 – popr., 41/07 – popr., 61/10 – ZSVarPre, 62/10 – ZUPJS, 57/12, 39/16, 52/16 – ZPPreb-1, 15/17 – DZ, 29/17, 54/17, 21/18 – ZNOrg, 31/18 – ZOA-A, 28/19, 189/20 – ZFRO, 196/21 – ZDOsk, 82/23 in 84/23 – ZDOsk-1)